УДК 811’111’42

Н. П. Киселюк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Луцького національного технічного університету

Способи номінацій поняття “радість” у площині емотіології (на матеріалі англомовного художнього дискурсу)

Роботу виконано на кафедрі іноземних мов ЛНТУ

У статті здійснено спробу дослідити лексичні одиниці на позначення емоційного стану радості у художньому дискурсі. Проаналізовано емотивно марковану й емотивно нейтральну лексику на позначення радості.

Ключові слова: емоції, емоційний стан радості, семантичне значення слова, емотивна лексика, нейтральна лексика, емотив, афектив.

Киселюк Н. П. Способы номинаций эмоционального состояния радости в плоскости эмотиологии (на материале англоязычного художественного дискурса). В статье сделана попытка исследования лексических единиц обозначения эмоционального состояния радости в художественном дискурсе. Проанализирована эмотивно маркированная и эмотивно нейтральная лексика на обозначение радости.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональное состояние радости, семантическое значение слова, эмотивная лексика, нейтральная лексика, эмотив, аффектив.

Kyselyuk N. P. Nominative Means of Emotional State of Joy in the Emotiology Plane (A Study of English Literary Discourse). The article presents an attempt to investigate lexical units denoting emotional state of joy in literary discourse. Emotive and neutral lexical units that denote emotional state of joy were analysed.

Key words: emotions, emotional state of joy, semantic meaning, emotive words, neutral words, emotive, affective.

Постановка наукової проблеми та її значення. Емоції пронизують усю комунікативну діяльність людини, усі сфери її життя і відображаються на всіх рівнях мови. Найважливішою формою вираження емоцій людини є мовлення, і хоча вираження емоційних станів у мовленні надзвичайно варіативне, сам факт комунікації засвідчує, що емоційні стани правильно розпізнають її учасники.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проникнення емоційності в номінативно-комунікативну діяльність людини пояснюється тим, що, об’єктивно відображаючи дійсність, свідомість сполучає відображені образи із суб’єктивно-емоційним ставленням до них [3, 7–9]. Усю лексику сучасної англійської мови можна поділити на немарковану емотивністю і марковану нею. Перша група численніша, що пояснюється первинною функцією мови – номінативною. До цієї групи належить і лексика називання, і лексика опису емоцій та емоційних станів. Другу групу складають емотиви – мовні одиниці, призначені для типізованого вираження емоцій. Власне, вони й формують лексичний відділ емотивних засобів мови [3, 100].

Емоційний стан радості – не лише одна з форм відображення дійсності (а саме відображення ставлення до світу), а й сам є для мови об’єктом відображення і тому реєструється в мові такими поняттями, як *joy, happiness, exaltation, euphoria, etc.* Ці найменування емоційного стану в мові є вже метаемоціями, а не самими емоціями: це їх понятійне позначення. А якщо слово лише позначає, називає емоцію, то воно не емотивне. Семантика такого слова – це викликані ним образи почуття, а не саме почуття [1, 72].

Інакше кажучи, денотативним змістом назв емоційного стану “радість” (дескриптивні слова) є об’єктивні властивості емоції, компонента її семіологічної цінності – вираження емоційного ставлення в семантиці цих слів відсутнє. Із цієї точки зору, назви емоційного стану “радість” є одноплановими, тобто вони не мають емотивно-кваліфікативної структури, яка накладалась би на денотативну. Навіть якби назви емоційного стану “радість” супроводжувались знаком оклику (загальновизнаним символом емоцій), це не трансформувало б їхню семантику в емотивний тип.

Якщо порівняти висловлення *“Joy!”, “Gladness!”, “Happiness!”* з висловленнями *“Great!”, “What a miracle!”*, то можна помітити, що позначення поняття про радість та її вираження здійснюється різними групами лексики. При цьому лексика, яка позначає емоцію, не є емотивною, вона –

© *Киселюк Н. П., 2011*

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

індикативна, логіко-предметна: "радісний", "щасливий", "задоволений" тощо – усе це лише позначення радісного стану. Тут, як і в інших назвах емоційного стану "радість" (*joy, happiness, pleasure, enjoyment, delight, exaltation, felicity, etc.*), відсутній заряджувальний компонент. Емоція, позначена в таких словах, на рівні реалізації являє собою не безпосереднє почуття, а лише логічну думку про нього, у той час семантика емотиву індукує емоційне ставлення до позначуваного ним об'єкта [3, 93].

Номінанти емоцій створюють особливу ділянку лексичного складу мови – емоційний лексикон. Емотив своєю семантикою виражає емотивний стан внутрішнього "Я", його свідомості та психіки [2, 40; 3, 94]. За визначенням В. І. Шаховського, емотив – це мовна одиниця, у семантичній структурі якої є емоційна частка у вигляді семантичної ознаки, семи, семного конкретизатора, значення, завдяки чому ця одиниця адекватно вживається всіма носіями мови для вираження емоційного ставлення/стану мовця [3, 24]. Ми виокремлюємо такі емотиви-виразники емоційного стану радості: *awesome, brilliant, cool, delightful, fabulous, fantastic, great, lovely, terrific, wonderful* [7, 679, 1756]. Такі лексичні одиниці позначають емоцію, яку ми не називаємо безпосередньо, але в семантиці яких є специфікатори, що співвідносять це слово саме з радістю:

Наприклад:

1)"Hi there, Professor Barker," Billy said, grinning.

"What are you so happy about?" Barker said.

"I just watched the Celts beat Lakers," he said. "Great game" (Bernays, PR, p. 199).

2) Al beamed. "You've got it Pol. Me too. I love it. And to think that they got it all together on a blind date. Fantastic. The crowning touch"(Green, ABD, p.9).

3) "That's just wonderful," Parky exclaimed, beaming at me (Bradford, ETG, p. 151).

Емотиви (*great, fantastic, wonderful*) виражають емоційний стан радості. Їх адекватно розуміють та використовують всі мовці, тому що беруть участь у передачі інформації саме як смислові компоненти. Це пояснюється тим, що люди, спілкуючись, не лише використовують однаково всім зрозумілі слова певної мови, й переживають схожі емоційні стани.

Радість також можна висловити за допомогою афективів. Афективом називають емотив, значення якого для певного слова є єдиним засобом позначення відображувальної емоції без її називання [3, 25]. До афективів, які виражають емоційний стан радості, належать вигуки, вигукові слова, пестлива лексика, емоційні адресативи, у тому числі й емотивні варіанти власних імен, які виражають у більш чистому вигляді емоції мовців, їхнє ставлення до адресатів та їхні емоційні інтенції. Так, у словнику "The Random House College Dictionary" [8, 647] про афектив ***hurrah*** читаємо: "*used as an exclamation of joy, exultation, appreciation, encouragement, or the like"*, тобто "*hurrah*" виражає емоційний стан радості, не називаючи його. Афектив ***aah*** уживається *"for showing that you are happy, satisfied, or surprised"* [6, 1]. Назва емоційного стану радості згорнута в семантиці цих афективів у вигляді емоційної ідеї і тому розшифровується всіма однозначно. Наприклад:

4) "Oh, that's a good idea, Mom!" Jamie exclaimed, grinning from ear to ear. "I'll go and get it" (Bradford, ETG, p. 92).

У наведеному прикладі вживання персонажем афектива *oh* свідчить про переживання ним емоційного стану радості, який пояснюється авторською ремаркою *Jamie exclaimed, grinning from ear to ear.*

Однією зі специфічних ознак емотивів є їхня особлива референція: вони не співвідносяться безпосередньо, як індикативні слова, з предметами і явищами дійсності. Вони співвідносяться з типізованими емоціями, які викликаються цими предметами, а вже через цю референцію – з поняттям про певний предмет, який викликав емоційне до нього ставлення. Той факт, що здебільшого емотивна лексика має нейтральні відповідники, через які вона може бути пояснена, указує на існування певного поняття та його різне мовне вираження (нейтральне й емотивне ставлення до одного й того ж самого поняття) [3, 106].

Безперечно, існують певні норми використання емотивів у мовленні. Однак частіше їх відбір і реалізація, а інколи й оказіальне походження відбуваються спонтанно й залежать від способу життя мовця. "Евристичний пошук" потрібного емотива або відтінку його емотивної семантики, який виражає певне емоційне ставлення, залежить не лише від самої комунікативної ситуації, а й від особи, що говорить [4, 36].

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

Звичайно, за певних умов будь-яке нейтральне слово може стати виразником емоції, у тому числі й назва емоції, але відносити на підставі цього назви емоцій та іншу нейтральну лексику до емотивів буде прикладом змішування семантики і функцій, які не обов'язково збігаються в слові. Кожен емотив є не лише словом (знаком) певної емоції, а й одночасно її виразником, тобто це той самий випадок, коли всі семіологічні цінності слова представлені одночасно. Значення назви емоції не адекватне самій емоції [3, 95–96]. За словами Ч. Стівенсона, ми не можемо з'їсти значення тістечка, але саме тістечко – їстівне. Різниця між емотивами й індикаторами дає право стверджувати, а практика мовленнєвого спілкування підтверджує, що терміни емоцій є дуже слабким засобом їх вираження [5, 42].

Із вищезазначеного можна зробити висновок про те, що слово, наприклад *joy*, яке позначає радість, має логіко-предметне значення, реалізує думку (поняття) про цю емоцію, що містить усвідомлення її суттєвих ознак, а слово *hurrah* – емотивне значення, оскільки реалізує безпосередньо емоцію радості. Семантичну відмінність між словами, що називають емоції, і власне емотивами добре видно на прикладі їхнього вживання. Наприклад:

5) "Glad to see that you two are getting to know each other", she said (Evans, ASIYH, p. 18).

6) "Yes!" Matt cried, giving Josh a high five. "Great play" (Halekroft, BB, p. 42).

У першому висловленні повідомляється про емоційне ставлення до події, а в другому – представлене безпосереднє вираження емоційного ставлення до неї. У прикладі (6) вживання прикметника *glad* знижує комунікативно-емоційний ефект висловлення відразу на декілька порогів, що, безумовно, є досить вагомим аргументом проти належності лексики назви емоційного стану радості до типу власне емотивної лексики.

Твердження типу "емотивне все, що викликає реакцію, що приємно/неприємно, що збуджує емоційне ставлення" неправомірно розширює категорію емотивної лексики. Афективи характеризують вищий ступінь емоційності мовця, а конотативи – більшу, порівняно з афективами, осмисленість емоцій, що виражаються. Але і одні, і інші є виразниками емоцій, оскільки останні входять у їхню семантику інгерентно. Це єдиний релевантний критерій емотивної лексики. Усі решта – уживання слова в особливих емотивних контекстах і в емоційних ситуаціях; зміна плану змісту висловлення при заміні емотивів нейтральними відповідниками, формальні ознаки – афікси емоційного ставлення, синтаксична функція емотиву та його сполучуваність тощо – є похідними від наявності емоцій у семантиці слова, але, водночас формально виявляють їх, указують на них [3, 105–106].

Лексичний емотивний фонд можна класифікувати з різних позицій. Як було зазначено вище, з позиції типу емотивної семантики всі емотиви поділяються на афективи, у яких представлене емотивне значення, і конотативи, у яких емотивна семантика має статус конотації. Ці дві групи лексики завжди актуально емотивні (і в мові, і в мовленні). Так само, як і будь-який інший компонент лексико-семантичної системи, емотивність може редукуватися, згортатись, іти в потенціал і не реалізовуватись в одних ситуаціях, а в інших – проявлятись й актуалізовуватись.

Крім того, нейтральна лексика (загальновживана, загальнолітературна), неемотивна в мові, у мовленні може ставати функціонально-емотивною (на відміну від афективів, які семантично емотивні). Цей статус емотивної семантики є емотивним потенціалом або "емотивним зародком" слова. Слова з таким потенціалом – неемотивні, але в процесі свого функціонування вони реалізують цей потенціал і поповнюють резерв емотивної лексики [3, 101].

Семантичний аналіз лексичних одиниць, які називають емоцію "радість" (*joy, happiness*), та одиниць, які її виражають: *glad, happy, joyful etc.; how wonderful!, great!, marvelous! etc.*, показав, що в обох випадках представлена емосема "*emotion*". Зазначимо, що між словами, які називають цю емоцію і словами, що її виражають, існує істотна семантична різниця, яку добре видно на прикладі їхньої прагматики. Доказом того, що слова, які називають емоцію "радість", не емотивні, може слугувати елементарна трансформація субституції: якщо у висловленні, у якому виражається емоція радість (*Fantastic! We've done it!*) замінити слова, які її виражають, на слова, які її називають (*I feel joy because of our success*), то адресат відчує на собі абсолютно інший ефект. Прагматика висловлення буде знижена. Емотив ми вважаємо тим сигналом, який породжує енергію, несумірну з його власним обсягом, тобто він повідомляє адресатові щось більше, ніж те, що властиве йому в системі мови.

В. І. Шаховський кваліфікує лексику, яка лише називає емоції, як асоціативно-емотивну, оскільки вона асоціативно відсилає свідомість мовців до сфери емоцій, але сама при цьому емоцій не

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com

виражає. Це відбувається за рахунок ідеї емоційності, яка все ж присутня в семантиці цих слів [3, 94]. Погоджуючись із цією точкою зору, ми відносимо назви емоційного стану "радість" до асоціативно-емотивної лексики.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, у номінативних одиницях, які розглядаються в межах системи мови ізольовано від мовленнєвого потоку, радість не виражається, а позначається. У складі комунікативних одиниць (висловлень) номінативні одиниці беруть участь у вираженні емоційного стану радості, або в повідомленні про його – наявність/відсутність. Для типізованого вираження емоційного стану радості слугують спеціальні мовні одиниці – емотиви.

Окрім лексичних засобів, емоційний стан радості можна виразити за допомогою стилістичних та синтаксичних засобів, що є перспективою подальших розвідок.

Література

1. Жаналина Л. К. Уточнения к основаниям классификации номинативных единиц (предметные и признаковые имена) / Л. К. Жаналина // Филол. науки. – 1995. – № 2. – С. 71–79.
2. Позднякова Н. А. Лингвостилистические и композиционные средства передачи эмоционального состояния в художественном тексте (на материале английской прозы XIX века) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Позднякова Наталья Александровна. – К., 1997. – 170 с.
3. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1987. – 188 с.
4. Шаховский В. И. Эмотивная семантика слова как коммуникативная сущность / В. И. Шаховский // Коммуникативные аспекты значения. – Волгоград : Волгоград. гос. пед. ун-т, 1990. – С. 29–40.
5. Stevenson Ch. Facts and Values / Ch. Stevenson. – New Haven, 1963. – 153 p.
6. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – London : Bloomsbury Publishing, 2002. – 1692 p.
7. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 2005. –1780 p.
8. The Random House College Dictionary. Revised Edition – N. Y. : The Random House, 1988. – 1568 p.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Bernays A. Professor Romeo / A. Bernays. – N. Y. : Penguin Books, 1990. – 277 p.
2. Bradford B. T. Everything to Gain / B. T. Bradford. – L. : Harper Collins Publishers, 1995. – 381 p.
3. Evans P. A Song in Your Heart / P. Evans. – L. : Headline, 1998. – 375 p.
4. Green C. All's Blind Date / C. Green. – N. Y. : Puffin Books, 1991. – 161 p.
5. Halekroft D. Blindside Blitz / D. Halekroft. – N. Y. : Puffin Books, 1991. – 118 p.

Статтю подано до редколегії
18.03.2011 р.

PDF created with pdfFactory Pro trial version www.pdffactory.com